

Neka razmišljanja o uređenju instituta minimalne plaće

Prof. dr. sci. Ivo Rozić

Uvod

- Plaća je novčani iznos koji je poslodavac dužan platiti radniku, u skladu sa relevantnim pravnim propisom i ugovorom o radu, za rad koji je radnik lično obavio za poslodavca u određenom vremenskom razdoblju, prema prethodno utvrđenim osnovama i mjerilima.
  - Ona je važna ekonomska i pravna kategorija.
- **Sa aspekta radnika**, ona je temeljni motiv zbog kojeg radnik ulazi u radno-pravni odnos.
- **Sa aspekta poslodavca**, ona je bitan element ocjene isplativosti njegovog angažovanja.
- **Sa aspekta društva**, predstavlja važnu kategoriju socijalne sigurnosti.

Uvod

- Pravo na plaću uređeno je odredbama:
  - Međunarodnog radnog zakonodavstva
  - Domaćeg zakonodavstva
  - Kolektivnih ugovora
  - Autonomnih akata poslodavaca
  - Individualnih ugovora o radu
- U kontekstu međunarodnopravnih vrela pravo na plaću ima za cilj **osiguranje dostojnog života** radnika i njegove obitelji.

Uvod

- U ovom kontekstu o plaći govore:
  - **Opća deklaracija o pravima čovjeka UN**
    - „Član 23.
    - ...2. *Svako, bez razlike, ima pravo na jednaku plaću za jednaki rad.*
    - 3. *Svako ko radi ima pravo na pravičnu i povoljnu naplatu koja njemu i njegovoj obitelji **osigurava čovjeka dostojni opstanak** i koja se, po potrebi, **dopunjuje drugim sredstvima socijalne zaštite...**”*

Uvod

- U ovom kontekstu o plaći govore:
  - **Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,**
    - „Član 7.
    - *Države članice ovog pakta priznaju pravo koje ima svako lice da se koristi pravičnim i povoljnim uvjetima za rad koji naročito osiguravaju:*
      - *(a) nagradu koja minimalno osigurava svim radnicima:*
      - ...
      - *(ii) pristojan život za njih i njihovu obitelj shodno odredbama ovog pakta;...”*

Uvod

- U ovom kontekstu o plaći govore:
  - **Evropska socijalna povelja**
    - „Član 4
    - *U cilju osiguranja djelotvornog korištenja **prava na pravičnu naknadu**, zemlje potpisnice se obavezuju:*
      - *1) da **priznaju prava radnika na naknadu koja će njima i njihovim porodicama omogućiti pristojan životni standard;...***

Uvod

- U idealnim uslovima razvijenog tržišnog poslovanja i ekonomski razvijene države **visina plaće se utvrđuje u skladu sa teorijom ponude i potražnje.**
  - Visina plaće se utvrđuje tržište u odnosu na ponudu radnika i potražnju poslodavaca.
  - Ipak, **teorija ponude i potražnje mora biti donekle ograničena** jer u protivnom neograničena sloboda tržišnog uređenja, posebno u nepovoljnim ekonomskim vremenima, može dovesti do „trke ka dnu“, odnosno stalnom smanjivanju visine plaće koja ugrožava kako dostojan, tako i bilo kakav život radnika i njegove obitelji.
- U kontekstu osiguranja dostojnog života radnika i njegove obitelji, **potrebna je intervencija države** u taj ugovorni odnos između radnika i poslodavca kako bi se propisala najniža plaća koja se može isplatiti radniku za njegov rad.

Minimalna plaća

- Ova intervencija države predstavlja **korekciju slobodnog djelovanja teorije ponude i potražnje** u vezi sa utvrđivanjem i visinom plaće.
- Ona se **ostvaruje institutom minimalne plaće**.
- Minimalna plaća je institut kako radnog tako i socijalnog prava koja svoje porijeklo vuče s početka 20. stoljeća.
  - Zbog svog društvenog značaja još uvijek egzistira.
  - Treba istaći da institut minimalne plaće nije imao nikakve štetne utjecaje na zaposlenost.

Minimalna plaća

- **Primarni cilj** instituta minimalne plaće je **zaštita najugroženijih skupina radnika** na tržištu rada osiguravanjem plaće koja će im osigurati dostojan život i osnovne životne potrebe.
- Minimalna plaća bi radniku trebala osigurati odgovarajući životni standard, adekvatnu socijalnu sigurnost, te adekvatnu naknadu za njegov rad, jer je plaća za većinu radnika jedini izvor prihoda koji u bitnome određuje njegov životni standard.
- Institut minimalne plaće predstavlja dobar instrument u borbi protiv siromaštva i smanjenja diskriminacije u odnosu na plaće po osnovi spola i etničke pripadnosti.

Minimalna plaća

- Minimalna plaća je temeljni instrument državne intervencije na tržištu rada koje istovremeno ostvaruje makroekonomske ciljeve države i predstavlja sredstvo društvene regulacije.
- Minimalna plaća ima tri aspekta:
  - naknada za rad koji obavlja radnik,
  - temeljni dohodak radnika (i izvor nabave snaga),
  - trošak proizvodnje.
- Minimalne plaće mogu biti utvrđene zakonom, kolektivnim ugovorima, odlukom državnih vlasti ili arbitražnim odlukama.
- Mogu se razlikovati u zavisnosti od regije, sektora rada ili u odnosu na neke druge kriterije specifične za konkretnu državu.

Minimalna plaća

- Razlozi za uspostavljanje instituta ili povećanje minimalnih plaća odnosi se na:
  - **Smanjenje nejednakosti** - imaju za cilj smanjenje nejednakosti plaća između dna i sredine raspodjele zarada.
  - **Ublažavanje siromaštva** – vezuju se sa smanjenjem siromaštva i osiguranjem uslova života dostojnih čovjeka
  - **Smanjenja neravnoteže moći u radnom odnosu** – predstavlja korekciju tržišnog modela
  - **Poticaj na rad** - motiviranjem nezaposlenih pojedinaca da uđu u radnu snagu ako je minimalna plaća veća od naknada koje se primaju kroz socijalnu potporu.

Minimalna plaća

- Na međunarodnom planu, najznačajniji dokumenti koji detaljnije uređuju pitanje minimalne plaće predstavljaju konvencija i preporuka MOR-a:
  - Konvencija o određivanju minimalne plaće, broj 131 iz 1970. godine
  - Preporuka o utvrđivanju minimalne plaće, broj 135 iz 1970. godine
- Osim MOR-a koji je utvrdio standarde, načela i metode regulisanja minimalnih plaća, minimalna plaća egzistira i u državama članicama EU.
- U EU razlikujemo dva sustava minimalne plaće:
  - koji uključuje države koje su minimalnu plaću uredile zakonom ili nacionalnim međusektorskim sporazumom (20 država članica EU),
  - koji uključuje države s kolektivno dogovorenim minimalnim plaćama ispregovaranim na sektorskoj razini između socijalnih partnera.

Minimalna plaća

- Europska komisija je priznala potrebu za osmišljavanjem usklađene europske politike o minimalnoj plaći.
- Osim toga, još je 1993. godine Odbor Europskog parlamenta za socijalna pitanja predložio državama članicama EU da uvedu mehanizme za određivanje minimalne plaće u odnosu na nacionalnu prosječnu plaću, dok smjernice EU u odnosu na reguliranje instituta minimalne plaće ukazuju da bi minimalna plaća trebala iznositi oko 50% prosječne plaće, odnosno 60% prosječne plaće (dugoročni cilj).

Minimalni standardi minimalne plaće

- Koji su minimalni standardi regulisanja instituta minimalne plaće?
  - **Konvencija o određivanju minimalne plaće, broj 131 iz 1970. godine**
- Svaka članica MOR koja ratificira ovu Konvenciju obvezuje se da će **uspostaviti sustav minimalnih plaća** koji obuhvaća sve grupe radnika čiji uvjeti zaposlenja zahtijevaju njihovu zaštitu.
- Minimalne plaće imaju **zakonsku snagu** i ne mogu se smanjivati; u slučaju da se ne primjenjuju, odgovorno lice ili lica podliježu odgovarajućim kaznenim ili drugim sankcijama.
- **Slobodu kolektivnog pregovaranja treba u potpunosti poštovati u pogledu uspostavit sustava minimalnih plaća .**

Minimalni standardi minimalne plaće

- **Konvencija o određivanju minimalne plaće, broj 131 iz 1970. godine**
- Prigodom utvrđivanja razine minimalnih plaća, ako je to moguće i ako je u skladu s odgovarajućom nacionalnom praksom i uvjetima, neophodno je uzeti u obzir:
  - a) **potrebe radnika i njihovih obitelji**, vodeći računa o općoj razini plaća u zemlji, troškovima života, davanjima iz socijalnog osiguranja i relativnom životnom standardu drugih društvenih grupa;
  - b) **ekonomske faktore**, uključujući zahtjeve ekonomskog razvitka, razine produktivnosti i potrebu da se postigne i održi visoka razina zaposlenosti.

Minimalni standardi minimalne plaće

- Konvencija o određivanju minimalne plaće, broj 131 iz 1970. godine
- Svaka članica Konvencije obvezna je uspostaviti ili održavati mehanizam **prilagođen nacionalnim uvjetima i potrebama** pomoću kojeg se mogu utvrđivati i povremeno usklađivati minimalne plaće.
- U vezi sa stvaranjem, funkcioniranjem i izmjenom takvog mehanizma, treba predvidjeti **iscrpne konzultacije s organizacijama zainteresiranih poslodavaca i radnika.**

Minimalni standardi minimalne plaće

- **Konvencija o određivanju minimalne plaće, broj 131 iz 1970. godine**
- Kad god to odgovara prirodi mehanizma za utvrđivanje minimalnih plaća, treba omogućiti da u njenoj primjeni neposredno sudjeluju:
  - predstavnici zainteresiranih **organizacija poslodavaca i radnika**, na ravnopravnoj osnovi;
  - osobe u čijoj je nadležnosti zastupanje općih interesa zemlje i koja su imenovane poslije temeljnih konzultacija s organizacijama zainteresiranih poslodavaca i radnika, kada su takve konzultacije u skladu s nacionalnim zakonom ili praksom.

Minimalni standardi minimalne plaće

- **Preporuka o određivanju minimalne plaće, broj 135 iz 1970. godine**
- Određivanje minimalne plaće trebalo bi biti jedan od elemenata politike koja je osmišljena za prevladavanje siromaštva i osiguravanje zadovoljenja potreba svih radnika i njihovih obitelji.
- Šest kriterija koje treba uzeti u obzir pri određivanju visine minimalne plaće su:
  - potrebe radnika i njihovih obitelji;
  - opća razina plaća u državi;
  - troškovi života i njihove promjene;
  - socijalno osiguranje;
  - relativni životni standard drugih društvenih skupina; i
  - ekonomski čimbenici, uključujući zahtjeve gospodarskog razvoja, razine produktivnosti i razinu zaposlenosti.

Minimalni standardi minimalne plaće

- **Preporuka o određivanju minimalne plaće, broj 135 iz 1970. godine**
- **Određivanje minimalne plaće može se vršiti putem:**
  - zakona;
  - odluke nadležnog tijela, uz ili bez konsultacija sa drugim tijelima;
  - odluke posebnih odbora;
  - odluka sudova ili tribunali; ili
  - Kolektivnih ugovora čije odredbe imaju snagu zakona.

Minimalna plaća u FBiH

- Zakon o radu
- Član 78.
- Vlada FBiH **utvrđuje najnižu plaću nakon konsultacija sa Ekonomsko socijalnim vijećem.**
- **Najniža plaća određuje se na osnovu najniže cijene rada utvrđene kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu.**
- Vlada FBiH, na prijedlog Federalnog ministarstva finansija, u saradnji sa Federalnim zavodom za programiranje razvoja, a uz prethodne konsultacije sa Ekonomsko-socijalnim vijećem **donosi propis kojim će se propisati metodologija izračuna i usklađivanja najniže plaće.**

Minimalna plaća u FBiH

- **Uredba o metodologiji izračuna i usklađivanja najniže plaće**
- Najniža plaća u smislu ove uredbe je najniži mjesečni iznos plaće koji pripada radniku za rad u punom radnom vremenu, a utvrđuje se u neto iznosu.
- Najniža neto plaća ne može iznositi manje od 55% prosječne mjesečne neto plaće u FBiH.
- Pravo na najnižu plaću, utvrđenu prema odredbama ove uredbe, imaju svi radnici koji rade u FBiH, neovisno o sjedištu ili registraciji poslodavca.
- Poslodavac je dužan obračunati i isplatiti najnižu plaću samo u slučaju kada je plaća radnika po kolektivnom ugovoru, pravilniku o radu i ugovoru o radu niža od najniže plaće utvrđene u skladu sa uredbom.

Minimalna plaća u FBiH

- **Odluka o iznosu najniže plaće za 2022. godinu**
- Najniža plaća za period od 01. januara do 31. decembra 2022. godine utvrđuje se u neto iznosu od 543,00 KM.

Zaključak

- FBiH je ispunila minimalne standarde uređenja instituta minimalne plaće.
- Postojeći pravni okvir uređenja instituta minimalne plaće (Zakon o radu, Uredba i Odluka) je u skladu sa Konvencijom o određivanju minimalne plaće, broj 131.
- Postojeći pravni okvir uređenja instituta minimalne plaće je dovoljan.
- U eventualnom budućem zakonskom regulisanju ove materije, nužno je uključivanje svih socijalnih partnera, i udruženja poslodavaca i sindikata.

Zaključak

- Eventualno donošenje Zakona o minimalnoj plaći bez prethodnih konsultacija i saglasnosti udruženja poslodavaca i sindikata bilo bi suprotno i duhu i tekstu Konvencije o određivanju minimalne plaće, broj 131.
- Tekst Nacrta Zakona o minimalnoj plaći nije na odgovarajući način uzeo u obzir kriterije za utvrđivanje minimalne plate utvrđene Konvencijom o određivanju minimalne plaće, broj 131.
- Obveza primjene međunarodnih ugovora (konkretno Konvencije o određivanju minimalne plaće, broj 131) je obveza države i kao takva se ne može i ne smije zanemariti sukladno pravilu pacta sunt servanta.

Zaključak

- Iako je pravilo *lex specialis derogat legi generali* jedno od temeljnih pravila pravne znanosti, ono ima svoje limite.
- Naime, u slučaju postojanja *lex specialis* propisa, *lex generalis* propis i dalje egzistira i primjenjuje se na sve druge društvene odnose koji nisu regulirani propisom *lex specialis*.
- Međutim, određene predložene odredbe Zakona o minimalnoj plaći bi u potpunosti derogirale odredbe Zakona o radu, jer bi u potpunosti uredile institut minimalne plaće, i što je još problematičnije, na način suprotan odredbama Zakona o radu.
- Ukoliko se to ipak želi uraditi, sugeriram da se istovremeno izvrše i izmjene Zakona o radu, kako bi se, u odnosu na ovaj značajni institut, sinkroniziralo radno zakonodavstvo u cjelosti.

HVALA